

Gebruikte versus werkelijke voorspellers van seksuele recidive: invloed van morele verwerpelijkheid op oordeel pro Justitia-rapporteurs

L. HULS, L. NENTJES, T. RINNE, B. VERSCHUERE

ACHTERGROND Bij de inschatting van het risico van seksuele recidive maakt de gedragsdeskundige pro Justitia-rapporteur in Nederland doorgaans gebruik van risicotaxatie-instrumenten, maar het eindoordeel is aan de rapporteur.

DOEL Nagaan welke risicofactoren rapporteurs gebruiken bij de inschatting van het risico op seksuele recidive, en toetsen in hoeverre dit oordeel correspondeert met wetenschappelijke kennis van gevalideerde factoren en in welke mate het vertekend wordt door morele oordeelsvorming.

METHODE In totaal gaven 151 rapporteurs aan hoe belangrijk zij risicofactoren achten bij de inschatting van het risico op seksuele recidive bij volwassen zedendelinquenten. Dit oordeel werd vergeleken met de voorspellende waarde van deze factoren volgens de huidige wetenschappelijke inzichten en met het morele oordeel over die factoren.

RESULTATEN Het oordeel van de rapporteurs toonde een matige samenhang met huidige wetenschappelijke inzichten, maar sterke samenhang met het morele oordeel. Met name moreel negatief beoordeeld gedrag (bijvoorbeeld gebrekkige slachtofferempathie) werd te sterk gewogen. Moreel minder negatief beoordeeld gedrag (bijvoorbeeld gedragsproblemen in de kindertijd) werd daarentegen onvoldoende gebruikt in de inschatting van het risico van seksuele recidive.

CONCLUSIE Er blijkt een aanzienlijke discrepantie te bestaan tussen het oordeel van de rapporteurs en de werkelijke voorspellers van seksuele recidive. Het is onwenselijk dat pro Justitia-rapporteurs zich laten leiden door morele oordeelsvorming. Het gevaar van vertekening en subjectiviteit pleit voor structurele risicotaxatie van seksuele recidive.

TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 60(2018)2, 78-86

TREFWOORDEN pro Justitia-rapportage, risicotaxatie, seksuele recidive

ARTIKEL

Bij complexe zedenzaken waarbij men vermoedt dat er psychische problematiek bij de verdachte bestaat, wordt in Nederland doorgaans gedragsdeskundig onderzoek gedaan (Ministerie van Binnenlandse Zaken 2015). Hierbij kan het gaan om een verdenking van een gewelddadig hands-ondelict als verkrachting, maar bijvoorbeeld ook

om een hands-offdelict als het in bezit hebben van grote hoeveelheden kinderporno. Een rechter-commissaris of officier van justitie vraagt dit onderzoek aan omdat hij of zij wil worden voorgelicht over de persoon van de zedenverdachte (Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie; NVvP 2012). Het Nederlands Instituut voor Forensische Psychia-

trie en Psychologie (NIPP 2012) bemiddelt de onderzoeksopdracht naar onafhankelijke rapporteurs. Zij doen verslag van hun onderzoek in een pro Justitia-rapportage. Hierin geven zij antwoord op de vraag of de zedendelinquent een psychische stoornis heeft en stellen zij vast in welke mate deze heeft doorgewerkt in het ten laste gelegde zedendelict. Een volgende stap is het inschatten van het risico op recidive als de stoornis onbehandeld blijft. Het ministerie van Veiligheid en Justitie (2008) tracht recidivevermindering te bereiken door een persoonsgerichte aanpak afgestemd op de delinquent, het delict en het recidiverisico. Om een dergelijke aanpak te laten slagen, is het van belang vooraf een goede risicotaxatie te maken.

Risicotaxatie

Risicotaxatie is het inschatten van het risico van het opnieuw plegen van een bepaald delict (Boumans e.a. 2015). Bij seksuele recidive gaat het om de vraag hoe groot de kans is dat een zedendelinquent opnieuw een seksueel delict zal plegen. Die inschatting kan plaatsvinden op basis van de kennis en kunde van de gedragsdeskundige: het ongestructureerd professioneel oordeel (NVvP 2012). Deze aanpak kent echter aanzienlijke nadelen, waaronder een lage betrouwbaarheid en validiteit en een gebrek aan transparantie en standaardisatie (Monahan 2008).

Bij gestructureerde risicotaxatie wordt het recidiverisico geschat op basis van wetenschappelijk vastgestelde voorspellers van recidive; dat kan op twee manieren gebeuren. Bij de actuariële methode wordt een empirisch vastgestelde set voorspellende factoren gescoord en volgens een vastliggend algoritme automatisch omgezet in een conclusie over het recidiverisico (De Ruiter 2009).

Standaard binnen het pro Justitia-onderzoek is de professioneel gestructureerde risicotaxatie. Daarbij maakt de pro Justitia-rapporteur ter ondersteuning gebruik van een lijst empirisch vastgestelde voorspellers, maar het is aan de rapporteur om de factoren in onderlinge samenhang te beoordelen. Ook kan de rapporteur eventueel gebruikmaken van factoren die niet op de lijst voorkomen. Het is met andere woorden de rapporteur en niet een tabel of computer die tot een eindoordeel komt.

Daarom is het van belang te weten welke factoren de rapporteur gebruikt bij diens oordeel. Daarnaast is van belang na te gaan in welke mate het oordeel van de rapporteur gebaseerd is op wetenschappelijke overwegingen of wellicht gekleurd wordt door vertekeningen.

De kloof tussen wetenschap en praktijk

Er is opvallend weinig aandacht gegaan naar de weging die de rapporteur maakt en de mate waarin de rapporteur gebruikmaakt van de wetenschappelijke kennis over factoren (Elbogen e.a. 2002). In 1997 concludeerden Webster

AUTEURS

LESLEY HULS, forensisch psycholoog, onderzoeker.

LIKE NENTJES, universitair docent Klinisch forensische psychologie, Universiteit van Amsterdam (UvA).

THOMAS RINNE, psychiater, portefeuillehouder kennis en hoofd NIFP Wetenschap en Opleidingen, Utrecht.

BRUNO VERSCHUERE, universitair hoofddocent Klinisch forensische psychologie, UvA.

CORRESPONDENTIEADRES

Dr. B.J. Verschuere, Universiteit van Amsterdam,

Postbus 15.933, 1001 NK Amsterdam.

E-mail: b.j.verschuere@uva.nl

Geen strijdige belangen meegedeeld.

Het artikel werd voor publicatie geaccepteerd op 12-7-2017.

e.a.: *'The great challenge in what remains of the 1990s is to integrate the almost separate worlds of research on the prediction of violence and the clinical practice of assessment. At present, the two domains scarcely intersect'* (p. 1).

Meer recent onderzoek wijst erop dat er nog steeds een grote kloof bestaat tussen wetenschap en praktijk. Analyse van eindoordeelen toont aan dat bekende voorspellers niet altijd in rekening gebracht worden en dat irrelevante factoren soms juist wel meegenomen worden (Hilton & Simmons 2001; Philipse e.a. 2004, 2005; McKee e.a. 2007; Côte e.a. 2012). Het schaarse onderzoek geeft dus aan dat er in de forensische praktijk onvoldoende gebruikgemaakt wordt van de verzamelde wetenschappelijke kennis over voorspellers van recidive. Dit zou mede kunnen komen doordat de inschatting van risico nog teveel gestoeld is op intuïtie in plaats van op rationele, analytische overwegingen.

Een grote hoeveelheid literatuur laat zien dat intuïtieve besluitvorming vaak vertekend is. Mensen blijken bijvoorbeeld overmatig gewicht te geven aan informatie die beschikbaar is (*availability heuristics*), representatief lijkt (*representativeness bias*), of in lijn is met de eigen mening (*confirmation bias*). Verder kan emotie leiden tot minder adequate besluitvorming (*affect heuristics*) (Kahneman 2011; Rassin 2014). Ook risico-inschatting lijkt onderhevig aan emotionele vertekeningen.

Uit onderzoek blijkt dat de mate van afkeer die mensen voelen bij een mogelijke gebeurtenis verband houdt met de inschatting van het daadwerkelijk plaatsvinden van deze uitkomst. Met andere woorden: wanneer mensen een risico-inschatting maken van twee gebeurtenissen die

even waarschijnlijk zijn, maar wel verschillen in de mate waarin ze emotie oproepen, zullen zij over het algemeen een hoger risico toekennen aan de gebeurtenis die zij als het meest indringend ervaren (Finucane e.a. 2000; Loewenstein e.a. 2001; Slovic & Västfjäll 2010). Een type delict dat over het algemeen een grote mate van morele afkeer oproept, is het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Bersot & Arrigo 2015). Op basis van de beschreven literatuur zou men daarom kunnen verwachten dat de inschatting van het risico van seksuele recidive vertekend wordt door irrelevante factoren, zoals morele verwerplijkheid.

Uitgebreid wetenschappelijk onderzoek heeft verschillende voorspellers van seksuele recidive geïdentificeerd (Gendreau e.a. 1996; Mann e.a. 2010; Bonta e.a. 2014). Met name de meta-analyse van Mann e.a. (2010) is relevant voor de forensisch gedragsdeskundige bij de inschatting van het risico van seksuele recidive omdat die zich niet beperkt tot delinquenten met een psychische stoornis (Bonta e.a. 2014) en zich, anders dan Gendreau e.a. (1996), met name richt op dynamische, veranderbare factoren. De rol van de beoordelaar komt immers vooral tot uiting bij de inschatting van dynamische factoren. Statische factoren (bijvoorbeeld leeftijd bij eerste delict) zijn eenduidiger te scoren en zijn vaak als zodanig opgenomen in de taxatie. Uit het onderzoek van Mann e.a. (2010) bleek dat sommige factoren, waaronder 'gebrek aan slachtofferempathie', 'ontkenning van het delict' en 'ernstige psychische stoornis', niets samenhangen met seksuele recidive (effectgrootte (d) is ongeveer 0; Cohen 1992). Andere factoren vertonen een zwak (bijvoorbeeld 'delictondersteunende attitudes'; $d = 0,22$) tot matig (bijvoorbeeld 'niet meewerken aan toezicht'; $d = 0,62$) verband met seksuele recidive. Geen enkele factor op zich is een sterke voorspeller van seksuele recidive ($d \geq 0,80$). Dit onderzoek van Mann e.a. toont aan dat er voorspellers bestaan van seksuele recidive, maar dat betekent niet noodzakelijk dat de rapporteur ook rekening houdt met die voorspellers.

Huidig onderzoek

Het doel van dit onderzoek was driedelig.

1. We trachtten zicht te krijgen op het gewicht dat pro Justitia-rapporteurs hechten aan risicofactoren voor seksuele recidive. Daartoe bevroegen we een grote groep rapporteurs.
2. We onderzochten in welke mate dat gewicht overeenstemt met de voorspellende waarde zoals gebleken is uit de meta-analyse van Mann e.a. (2010).
3. We exploreerden een denkbare reden voor de mogelijke kloof tussen praktijk en wetenschap. Zou het kunnen dat de rapporteurs zich laten misleiden door hun morele oordeel? We verwachtten dat het oordeel van de rap-

porteurs in hoge mate zou overeenstemmen met de huidige wetenschappelijke inzichten (Mann e.a. 2010) en in slechts geringe mate zou samenhangen met morele oordeelsvorming.

METHODE

Deelnemers en procedure

Deelnemers waren pro Justitia-rapporteurs die over volwassenen rapporteren. Op het moment van onderzoek waren er in Nederland 189 psychiaters en 250 psychologen als pro Justitia-rapporteur volwassenen verbonden aan het NIFF. In april 2015 werden alle pro Justitia-rapporteurs per mail uitgenodigd voor deelname aan het onderzoek. Voor deelname dienden zij akkoord te gaan met de beschreven procedure, zoals vooraf goedgekeurd door de Commissie Ethiek Klinische Psychologie van de UvA. Deelnemers waren blind voor de onderzoeksvraag. In de digitale uitnodiging voor deelname werd aangegeven dat het NIFF zicht tracht te krijgen op de visie van de rapporteur en het gewicht dat de rapporteur over het algemeen geeft aan verschillende factoren bij het inschatten van het risico van algemene seksuele recidive bij volwassen zedendelinquenten. Het invullen van de vragenlijst duurde ongeveer 10 minuten. Onder de deelnemers die hun e-mailadres achterlieten, werden drie prijzen verloot, te weten een handboek DSM-5, een jaarlidmaatschap bij International Association of Forensic Mental Health Services (IAFMHS) en een vvv-cadeaubon van € 50,-.

Achtergrond rapporteurs

Rapporteurs werd gevraagd naar een aantal achtergrondgegevens: sekse, leeftijd in jaren, functie, geschat aantal uitgebrachte rapportages over minderjarigen en over volwassenen en rapportage-ervaring, forensische risicotaxatie-ervaring en (forensische) behandelervaring in jaren.

Oordeel rapporteurs

De rapporteurs werd middels een digitale vragenlijst gevraagd om, zonder overleg met anderen, aan te geven hoeveel gewicht zij over het algemeen geven aan risicofactoren bij het inschatten van het risico van algemene seksuele recidive (alle vormen van seksuele recidive) bij volwassen zedendelinquenten. De vragenlijsten die we in dit onderzoek gebruikten, werden geconstrueerd via de online survey software van Qualtrics (<http://www.qualtrics.com>). Rapporteurs beoordeelden elk van de 22 risicofactoren uit de meta-analyse van Mann e.a. (2010). Ze maakten daarbij gebruik van een visuele-analoge schaal bestaande uit een slider die verschoven kon worden tussen de minimale waarde van -10 (sterk risicoverlagend) en de maximale waarde van +10 (sterk risicoverhogend).

Wetenschappelijke kennis

Als maat voor de werkelijke voorspellende waarde van risicofactoren gebruikten we de effectgrootte (Cohens *d*) zoals geschat in de meta-analyse van Mann e.a. (2010).

Moreel oordeel

Vier docenten binnen universitair forensisch psychologisch onderwijs, die blind waren voor de onderzoeksvraag, beoordeelden individueel in hoeverre zij de 22 risicofactoren (Mann e.a. 2010) moreel verwerpelijk achtten, gaande van sterk moreel (-10) tot sterk immoreel (+10). Morele verwerpelijkheid werd daarbij gedefinieerd als ingaand tegen de algemeen geldende normen en waarden. De onderlinge overeenstemming tussen de rapporteurs van deze inschatting van morele verwerpelijkheid was zeer hoog (intraklassecorrelatiecoëfficiënt (*ICC*) *consistency* = 0,89; *ICC absolute agreement* = 0,88).

Statistische analyses

Alle statistische analyses werden verricht met SPSS versie 22. De analyses hadden als doel de volgende drie onderzoeksvragen te beantwoorden.

Onderzoeksvraag 1. Welk gewicht geven pro Justitia-rapporteurs aan risicofactoren bij de inschatting van het seksuele recidiverisico?

Hiertoe berekenden we voor elk van de 22 factoren uit de meta-analyse van Mann e.a. (2010) het gemiddelde belang dat pro Justitia-rapporteurs aan de factor hechten (van

sterk risicoverlagend (-10) tot sterk risicoverhogend (10). Om de mate van overeenstemming tussen de pro Justitia-rapporteurs te kwantificeren berekenden we de *ICC*.

Onderzoeksvraag 2. In welke mate stemt de beoordeling van pro Justitia-rapporteurs overeen met de daadwerkelijke voorspellende waarde van risicofactoren?

Hiertoe berekenden we voor de 22 factoren uit de meta-analyse van Mann e.a. (2010) Spearmans rho-correlatie tussen het belang dat pro Justitia-rapporteurs aan de factor hechtten en de voorspellende waarde zoals geobserveerd in de meta-analyse (effectgrootte Cohens *d*).

Onderzoeksvraag 3. In welke mate laten pro Justitia-rapporteurs zich misleiden door hun morele oordeel? Hiertoe berekenden we voor de 22 factoren uit de meta-analyse van Mann e.a. (2010) Spearmans rho-correlatie tussen het belang dat pro Justitia-rapporteurs aan de factor hechtten en de mate van morele verwerpelijkheid zoals ingeschat door docenten forensische psychologie.

RESULTATEN

Rapporteurs

Van de 189 psychiaters en 250 psychologen die als pro Justitia-rapporteur volwassenen verbonden zijn aan het NIFP werden twee psychiaters en drie psychologen uitgesloten van deelname aan de vragenlijst vanwege hun (in) directe betrokkenheid bij het onderzoek. Alle overige rapporteurs (*n* = 434) werden uitgenodigd deel te nemen

TABEL 1 Achtergrond deelnemers ten opzichte van alle pro Justitia-rapporteurs volwassenen

	Deelnemers (<i>n</i> = 151)	Alle ^a (<i>n</i> = 439)
Sekse (in %)		
Man	55%	51%
Vrouw	45%	49%
Gem. leeftijd (SD)	50 (10)	-
Functie (in %)		
Psychiater	40%	43%
Psycholoog	60%	57%
Gem. rapportage-ervaring in j (SD)	13 (8)	12 (6) ^b
Gem. totaal aantal rapportages (SD)		
Minderjarigen	57 (181)	38 (106) ^b
Volwassenen	208 (321)	147 (259) ^b
Gem. forensische risicotaxatie-ervaring in j (SD)	10 (6)	-
Gem. behandelervaring algemeen in j (SD)	17 (11)	-
Gem. behandelervaring forensisch in j (SD)	8 (8)	-

a Databestand NIFP (2015).

b Enigszins een onderschatting in verband met (onvolledige) registratie van deze gegevens sinds 1990.

TABEL 2 Oordeel rapporteurs, wetenschappelijke kennis en morele verwerpelijkheid omtrent factoren voor algemene seksuele recidive

Factoren	Oordeel rapporteurs M (SD)	Wetenschappelijke kennis d	Morele verwerpelijkheid M (SD)
1. Seksuele preoccupatie	6,40 (2,35)	0,39	0,75 (0,96)
2. Delictondersteunende attitudes	5,78 (2,43)	0,22	7,50 (2,38)
3. Algemene zelfregulatieproblemen	5,58 (2,27)	0,37	0,80 (1,05)
4. Gebrek aan slachtofferempathie	5,42 (3,00)	-0,08	7,75 (2,06)
5. Afwijkende seksuele voorkeur	5,11 (2,79)	0,31	5,30 (2,24)
6. Impulsiviteit, roekeloosheid	4,59 (2,34)	0,25	2,90 (2,76)
7. Niet meewerken aan toezicht	4,59 (2,66)	0,62	4,70 (2,12)
8. Wrok/vijandigheid	4,47 (2,63)	0,20	2,80 (1,56)
9. Schending voorwaardelijke invrijheidsstelling (VI)	4,27 (2,72)	0,50	5,05 (2,25)
10. Ontkenning van het delict	4,21 (3,01)	0,02	4,55 (2,45)
11. Ernstige psychische stoornis	3,82 (3,11)	-0,03	0,00 (0,00)
12. Beperkte probleemoplossing	3,77 (2,28)	0,22	0,35 (0,47)
13. Conflicten in intieme relaties	3,63 (2,36)	0,36	1,55 (0,71)
14. Gebrek aan sociale vaardigheden	3,50 (2,22)	-0,07	0,40 (0,49)
15. Gebrek aan behandelmotivatie vooraf	3,34 (2,80)	-0,08	3,08 (4,17)
16. Eenzaamheid	3,18 (2,37)	0,03	0,00 (0,00)
17. Negatief zelfbeeld	2,94 (2,30)	-0,02	0,00 (0,00)
18. Nooit een intieme relatie gehad	2,94 (2,37)	0,32	0,00 (0,00)
19. Negatieve sociale invloeden	2,50 (2,07)	0,26	2,58 (2,00)
20. Gedragsproblemen in de kindertijd	2,42 (2,13)	0,30	0,70 (0,53)
21. Instabiliteit op het gebied van werk	1,94 (1,95)	0,22	0,75 (1,50)
22. Depressie	0,62 (2,51)	-0,13	0,00 (0,00)

Oordeel rapporteurs = gemiddeld gewicht dat de pro Justitia-rapporteurs (n = 151) in de risicotaxatie gaven.

Wetenschappelijke kennis = sterkte van samenhang met recidive (Cohens d) volgens de meta-analyse van Mann e.a. (2010).

Morele verwerpelijkheid = mate van morele verwerpelijkheid zoals beoordeeld door de docenten Forensische psychologie (n = 4). De databestanden zijn op te vragen via <https://osf.io/ewn6t/>.

aan het onderzoek. Er waren 60 psychiaters (32%) en 91 psychologen (37%) die de vragenlijst volledig invulden. De deelnemende pro Justitia-rapporteurs (n = 151) vormden wat betreft hun achtergrond een goede afspiegeling van de populatie rapporteurs (n = 439) met een lange ervaring in het werkveld (zie **TABEL 1**).

Onderzoeksvraag 1. Oordeel rapporteurs

De eerste kolom van **TABEL 2** toont de mate waarin rapporteurs een risicofactor van belang achtten bij de inschatting van seksuele recidive. Geen enkele risicofactor kreeg een negatieve waarde, wat impliceert dat rapporteurs alle 22 factoren als risicofactor en niet als beschermende factor zagen. De onderlinge overeenstemming tussen rapporteurs over deze beoordelingen bleek erg groot (icc consis-

tency = 0,98; ICC absolute agreement = 0,98; Eijgenraam e.a. 2008). Het meeste gewicht werd gehecht aan de factoren 'seksuele preoccupatie', 'delictondersteunende attitudes', 'algemene zelfregulatieproblemen', 'gebrek aan slachtofferempathie' en 'afwijkende seksuele voorkeur'. Het minste gewicht werd gehecht aan factoren als 'nooit een intieme relatie gehad', 'negatieve sociale invloeden', 'gedragsproblemen in de kindertijd', 'instabiliteit op het gebied van werk' en 'depressie'.

Onderzoeksvraag 2. Relatie wetenschap en praktijk

Er bleek slechts een zwak en niet significant verband tussen het oordeel van de rapporteurs en de werkelijke voorspellende waarde (Spearman's rho = 0,34; p = 0,13; zie **FIGUUR 1**). Zo werd er enerzijds vooral te veel gewicht

gehecht aan factoren zoals ‘gebrek aan slachtofferempathie’ (4), ‘ontkenning van het delict’ (10), ‘ernstige psychische stoornis’ (11), ‘gebrek aan sociale vaardigheden’ (14) en ‘gebrek aan behandelmotivatie vooraf’ (15), terwijl er anderzijds juist te weinig belang werd gehecht aan factoren als ‘nooit een intieme relatie gehad’ (18) en ‘gedragsproblemen in de kindertijd’ (20).

Onderzoeksvraag 3. Relatie praktijk en morele verwerpelijkheid

TABEL 2 toont de gemiddelde morele verwerpelijkheid van elk van de 22 risicofactoren. **FIGUUR 2** toont dat er een sterk verband was tussen het oordeel van de rapporteurs en morele verwerpelijkheid (Spearman's rho = 0,62; $p < 0,01$). Zo hechtten beoordelaars erg veel belang aan moreel verwerpelijke factoren zoals ‘delictondersteunende attitudes’ (2) ‘gebrek aan slachtofferempathie’ (4) en weinig belang aan moreel niet verwerpelijke factoren als ‘nooit een intieme relatie gehad’ (18) en ‘depressie’ (22). Morele verwerpelijkheid bleek zwak en niet significant gerelateerd aan de werkelijke voorspellende waarde (Spearman's rho = 0,23; $p = 0,31$).

DISCUSSIE

Risicotaxatie neemt doorgaans een belangrijke rol in binnen pro Justitia-onderzoek naar zedendelinquenten. Daarbij is het noodzakelijk dat de pro Justitia-rapporteur kennis heeft van de factoren waarvan uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat deze invloed hebben op het risico van seksuele recidive (NVvP 2012). We brachten in kaart 1. welke factoren rapporteurs van belang achtten bij inschatting van seksuele recidive, 2. in welke mate deze factoren overeenstemden met huidige wetenschappelijke inzichten, en 3. in welke mate het oordeel van rapporteurs vertekend werd door morele oordeelsvorming.

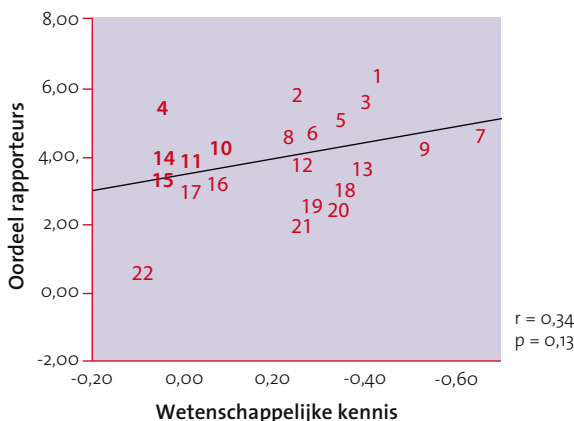
Bevindingen huidig onderzoek

Seksuele preoccupatie, delictondersteunende attitudes, algemene zelfregulatieproblemen, gebrek aan slachtofferempathie en afwijkende seksuele voorkeur waren de factoren die door de pro Justitia-rapporteurs het zwaarst werden gewogen. Dit in tegenstelling tot een factor als depressie, die nauwelijks werd meegewogen in de risicotaxatie.

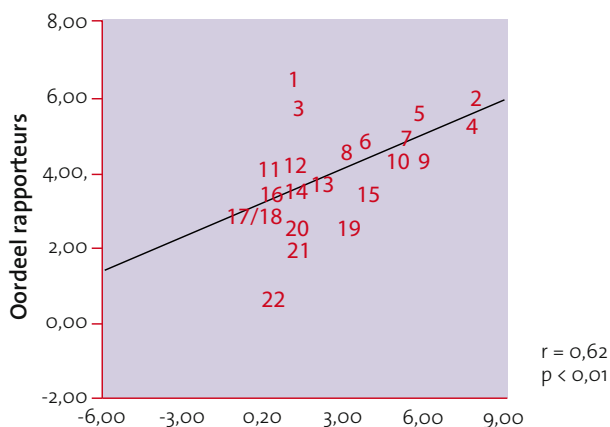
Het oordeel van de rapporteurs stemde niet goed overeen met huidige wetenschappelijke inzichten. Verschillende factoren die uit empirisch onderzoek niet voorspellend blijken, werden door de rapporteurs desondanks als risicofactor meegewogen. Een factor die hierbij met stip bovenaan staat, is het gebrek aan slachtofferempathie. Het lijkt vanzelfsprekend dat empathie gerelateerd is aan geweld en criminaliteit (zie ook Blair 2010), maar die link blijkt complexer dan gedacht en in veel studies vindt men geen verband tussen empathie en geweld (Vachon & Lynam 2015). Er is tot op heden in ieder geval geen bewijs dat gebrek aan slachtofferempathie voorspellend is voor seksuele recidive. Daarom is het van belang dat rapporteurs zich beroepen op gevalideerde risicofactoren. Hetzelfde geldt ook voor andere factoren die weinig voorspellend zijn volgens de wetenschappelijke literatuur, maar wel in rekening gebracht worden bij de inschatting van het risico op seksuele recidive.

Hoewel rapporteurs vooral geneigd waren om te veel gewicht te geven aan hoog moreel verwerpelijke factoren die weinig voorspellend waren, bleken zij - in mindere mate - ook geneigd om juist te weinig gewicht te geven aan moreel minder verwerpelijk gedrag. Gedragsproblemen in de kindertijd is een voorbeeld van een factor die volgens de huidige wetenschappelijke inzichten een matige voorspeller is van seksuele recidive, maar waaraan de rapporteurs nauwelijks gewicht gaven. Het is een moreel weinig ver-

FIGUUR 1 Verband tussen het oordeel van de rapporteurs en de werkelijke voorspellende waarde voor seksuele recidive

FIGUUR 2 Verband tussen het oordeel van de rapporteurs en morele verwerpelijkheid, bij voorspellen risico op seksuele recidive

werpelijke factor waarvan denkbaar is dat deze een delinquent weinig aan te rekenen valt. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat het hierbij gaat om een statische, niet-veranderbare factor. De rol van de beoordelaar komt immers met name tot uiting bij de inschatting van dynamische factoren.

Beperkingen

Er zijn ten minste drie belangrijke beperkingen aan dit onderzoek. Ten eerste werden pro Justitia-rapporteurs gevraagd hoeveel gewicht zij over het algemeen binnen de risicotaxatie geven aan bepaalde risicofactoren. Onduidelijk blijft in hoeverre het door hen gerapporteerde oordeel een goede afspiegeling is van de rapportagepraktijk. In vervolgonderzoek zou in reeds uitgebrachte rapportages geanalyseerd kunnen worden welke factoren meegewogen werden. Ten tweede maakten we gebruik van een door onszelf ontwikkelde maat van morele verwerpelijkheid en is het van belang die maat verder te valideren.

Ten derde bleef dit onderzoek beperkt tot seksuele recidive bij volwassen zedelinquenten. Voor de generaliseerbaarheid van onze bevindingen is het van belang het onderzoek uit te breiden naar andere vormen van recidive en andere delicten.

Toekomstig onderzoek

Het is opvallend dat er geen bewijs is dat gebrek aan slachtofferempathie voorspellend is voor seksuele recidive. Dit roept vragen op over het onderzoek hiernaar, dat inderdaad een aantal belangrijke beperkingen kent. Zo wordt er niet altijd een verschil gemaakt tussen empathie richting het eigen slachtoffer en richting anderen, en tussen affectieve empathie (het meevoelen met de ander) en cognitieve empathie (het begrijpen van de ander). Ook maken de

meeste studies gebruik van zelfrapportage, waarbij het de vraag is in welke mate delinquenten zelf goed zicht hebben op hun empathische vermogens. Beter en meer gedifferentieerd onderzoek naar empathie zou wel eens nieuwe inzichten kunnen opleveren die beter aansluiten bij wat rapporteurs belangrijk achten. Dat is echter stof voor verder onderzoek en voorlopig speculatief.

Aanbevelingen voor de praktijk

Omdat rapporteurs in hun ongestructureerde oordeel blijkens ons onderzoek nog onvoldoende rekening houden met de huidige wetenschappelijke inzichten zou actuariële risicotaxatie een voor de hand liggende oplossing zijn (zie ook Smid 2014). Aangezien actuariële instrumenten traditioneel louter gebaseerd zijn op historische factoren en weinig handvatten voor behandeling bieden, raden we uitbreiding aan met dynamische factoren zoals in de combinatie Static/Stable/Acute (SSA; zie <http://nl-atsa.org/wp-content/uploads/2015/08/Factsheet-STATIC-STABLE-ACUTE-2015.pdf>).

Besluit

Ons onderzoek biedt een unieke kijk in de praktijk van risicotaxatie en de hiermee mogelijk gepaard gaande beperkingen van het menselijk oordeelsvermogen. We hopen dat ons onderzoek leidt tot kritische zelfreflectie bij forensische gedragsdeskundigen, maar ook bij wetenschappers. Hoe kan het immers dat gebrek aan slachtofferempathie volgens de huidige inzichten niet gerelateerd is aan recidive? Zou dat te maken kunnen hebben met beperkingen in de gebruikte methodologie (veelal zelfrapportage)? Totdat verder onderzoek mogelijk leidt tot nieuwe inzichten, raden we rapporteurs aan zich te beperken tot wetenschappelijk bewezen voorspellers. Het

gevaar voor vertekening en subjectiviteit pleit voor stevigere structurering van risicotaxatie.

De databestanden van dit onderzoek zijn op te vragen via <https://osf.io/ewn6t/>.

LITERATUUR

- Andrews DA, Bonta J. The psychology of criminal conduct (5de ed.). New York: Routledge; 2010.
- Bersot HY, Arrigo, BA. Responding to sex offenders. Empirical findings, judicial decision making, and legal moralism. *Crim Jus Behav* 2015; 42: 32-44.
- Bonta J, Blais J, Wilson HA. A theoretically informed meta-analysis of the risk for general and violent recidivism for mentally disordered offenders. *Aggress Violent Beh* 2014; 19: 278-87.
- Boumans CE, Postulart D, van Os J. Risicotaxatie: meten is niet altijd weten. *Tijdschr Psychiatr* 2015; 2015; 57: 535-8.
- Cohen J. Quantitative methods in psychology: A power primer. *Psychol Bull* 1992; 112: 155-9.
- Côte G, Crocker AG, Nicholls TL, Seto MC. Risk assessment instruments in clinical practice. *Can J Psychiatry* 2012; 57: 238-44.
- Eijgenraam K, van Yperen T, van der Pijll M, Lekkerkerker L, Post F, de Graaf M. Interbeoordelaarsbetrouwbaarheid Standaard Taxatie Ernst Probematiek (STEP). Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut; 2008.
- Elbogen EB, Mercado CC, Scalora MJ, Tomkins AJ. Perceived relevance of factors for violence risk assessment: A survey of clinicians. *Int J Forensic Ment Health* 2002; 1: 37-47.
- Finucane ML, Alhakami A, Slovic P, Johnson SM. The affect heuristic in judgments of risk and benefits. *J Behav Decis Mak* 2000; 13: 1-17.
- Gendreau P, Little T, Goggin C. A meta-analysis of the predictors of adult offender recidivism: What Works! *Criminology* 1996; 34: 575-608.
- Hilton NZ, Simmons JL. The influence of actuarial risk assessment in clinical judgements and tribunal decisions about mentally disordered offenders in maximum security. *Law Human Behav* 2001; 25: 393-408.
- Kahneman D. *Ons feilbare denken: thinking, fast and slow*. Amsterdam: Business Contact; 2011.
- Loewenstein GF, Weber EU, Hsee CK, Welch N. Risk as feelings. *Psychol Bull* 2001; 2: 267-86.
- Mann RE, Hanson RK, Thornton D. Assessing risk for sexual recidivism: Some proposals on the nature of psychologically meaningful risk factors. *Sex Abuse* 2010; 22: 191-217.
- McKee SA, Harris GT, Rice ME. Improving forensic tribunal decisions: The role of the clinician. *Behav Sci Law* 2007; 25: 485-506.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken. Richtlijn voor strafvordering seksueel misbruik minderjarigen. *Staatscourant* 2015; 4052: 1-6.
- Ministerie van Justitie. *Maatregelen recidivereductie: Nadruk op zorg*. Den Haag: ministerie van Justitie; 2008.
- Monahan J. Structured risk assessment of violence. In: Simon RI, Tardif K, red. *Textbook of violence assessment and management*. Washington: American Psychiatric Publishing; 2008. p. 17-34.
- Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie (NIFP). *Het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie*. Utrecht: NIFP; 2012.
- Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie. *Richtlijn psychiatrisch onderzoek en rapportage in strafzaken*. Utrecht: De Tijdstroom; 2012.
- Philipse MWG, Koeter MWJ, van den Brink W, van der Staak CPF. The structural coherence of clinically derived dynamic indicators of reoffending risk. *Crim Behav Ment Health* 2004; 14: 263-79.
- Philipse MWG, Koeter MWJ, van der Staak CPF, van den Brink W. Reliability and discriminant validity of dynamic reoffending risk indicators in forensic clinical practice. *Crim Jus Behav* 2005; 32: 643-64.
- Rassin EGC. Reducing the feature positive effect by alerting people to its existence. *Learn Behav* 2014; 42: 313-7.
- Ruiters C de. Risicotaxatie van gewelddadig gedrag: Empirie en praktijk. In: Koppen PJ van, Merkelbach H, Jelacic M, Keijser J de, red. *Reizen met mijn rechter: psychologie van het recht*. Deventer: Kluwer; 2009. p. 121-34.
- Smid WJ. Sex offender risk assessment in the Netherlands: Towards a risk need responsivity oriented approach. Amsterdam: Dutch University Press; 2014.
- Slovic P, Västfjäll D. Affect, moral intuition, and risk. *Psychol Inq* 2010; 21: 387-98.
- Vachon DD, Lynam DR. Fixing the problem with empathy development and validation of the affective and cognitive measure of empathy. *Assessment* 2016; 23: 135-49.
- Webster CD, Eaves D, Douglas KS, Wintrup A. The HCR-20 scheme: The assessment of dangerousness and risk. Vancouver: Simon Fraser University and British Columbia Forensic Psychiatric Services Commission; 1997.

SUMMARY

How reliable are the predictors of sexual recidivism? Moral considerations can colour the judgement of pro Justitia reporters

L. HULS, L. NENTJES, T. RINNE, B. VERSCHUERE

BACKGROUND When estimating the risk of sexual recidivism, the specialised behavioural pro Justitia reporter in the Netherlands generally uses risk assessment tools, although it is the reporter who pronounces the final judgement.

AIM To examine which risk factors reporters take into account when assessing the risk of sexual recidivism, to test to what degree this assessment is based on the scientific accuracy of the risk factors and to what extent the assessment is influenced by moral considerations.

METHOD 151 reporters indicated how important they considered risk factors to be in the assessment of sexual recidivism risk in adult sex offenders. This assessment was compared to the predictive value of the risk factors based on current scientific knowledge and to the moral 'unacceptability' of these factors.

RESULTS The reporters' judgement was moderately correlated to current scientific knowledge, but was also strongly correlated to moral 'unacceptability'. Morally unacceptable behaviour (e.g. a lack of empathy with victim) was given too much emphasis. On the other hand, behaviour that was morally more acceptable (e.g. behavioural problems in childhood) was given insufficient weight in the risk assessment of recidivism.

CONCLUSION There seems to be a considerable discrepancy between the reporters' judgement and the actual predictors of sexual recidivism. It is undesirable that pro Justitia reporters allow themselves to be swayed by moral consideration. The risk of bias and subjectivity points to the need for substantial restructuring of risk assessment in the cases of sexual recidivism.

TIJDSCHRIFT VOOR PSYCHIATRIE 60(2018)2, 78-86

KEY WORDS pro Justitia reporting, risk assessment, sexual recidivism